

ביאורים

ישנן שתי תנועות יסודיות באדם: התנועה מלמעלה למטה, והתנועה מלמטה למעלה. התנועה מלמטה למעלה, נפעלת באמצעות כוח הרגש שלנו, שיוצר חיבור בריא לנושא מסוים, ומגיע לשיאו באהבה לעניין הזה. כאשר האהבה מצטרפת למידה של הנושא - אז האהבה שנוצרה אצלנו לנושא אינה סתם אהבה, אלא אהבה המבוססת גם על ההבנה בשכל כמה הדבר מתאים ונכון לנו. אין זו רק אהבה פשוטה, אלא גם חיבור מיוחד מצד השכל.

התנועה מלמעלה למטה נפעלת באמצעות השכל. אנו משיגים בשכל עניין מסוים, עוסקים בו, מבררים ומבינים עד כמה הוא חשוב ומתאים לנו, ואז הנפש שלנו נקשרת ויוצרת חיבור לנושא, כך שכל חלקי גופו של האדם מתערורים וכמהים לעסוק באותו עניין.

הרב קוק מתייחס לתנועות אלו מהרגש לשכל ומהשכל לרגש בהקשר למצוות. הוא מביא אפשרות אחת, שמתוך האהבה הפשוטה למצוות ברגש אפשר להעצים את הקשר השכלי שלנו אתן. לגרום לכך שהלימוד שלהן לא יעשה כלימוד של דבר המנותק מאתנו, אלא כדבר שאנו צריכים לו, וקשור בנו ואלינו. האפשרות השנייה שהוא מביא היא שעל ידי הלימוד שלהן בשכל תבוא ההרגשה - כמה הן מתאימות ונכונות לחיינו, וממילא גם מנעימות אותם.

כל תנועה כשלעצמה היא טובה וברוכה, אך עם זאת חלקית. השאיפה היא למוג את שתי התנועות, גם מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה - וכך תיווצר שלמות, כאשר השכל והרגש יעצימו ויפרו זה את זה.

ניתן להבין את דברי הרב קוק באופן נוסף, והוא שניתן להתקשר אל המצוות בשתי דרכים: האחת לעשות מצוה ועוד מצוה, ולהגיע על ידי כך לקישור לכלל של התורה. ישנה עוד דרך, והיא - מתוך קישור לכלל התורה להתפרט אל כל מצוה ומצוה. וכמשל: אהבה או חיבור אל חכמה מסויימת, לדוגמה מתמטיקה, יכול ליצור בי חיבור לכל נושא ותת נושא בחכמה זו, ולהפך - אחר עיסוק וחיבור אל הנושאים הרבים של המתמטיקה אוכל לעלות לחיבור עם החכמה כולה.

ההיגיון אומר שקודם עלינו להבין שיש לעשות מצוות, ורק אז נוכל להגיע לחיפוש אחר המעשים המתאימים להיקרא מצוות. אך הצורך הנשמתי שלנו מכתוב מהלך אחר. הנשמה שלנו רוצה לפעול פעולות ומעשים שיהיו לרצון ה', ורצון פנימי זה אינו תלוי בתהליכי ההבנה של השכל. לכן מצד הנשמה יש צורך קודם כל במעשי המצוות, ורק לאחר מכן יקלטו המעשים וסיבתם באמצעות כל כוחותיו של האדם, ובראשם הכוח השכלי. דבר זה אפשר ללמוד מהביטוי "נעשה ונשמע", שבו קודמת העשייה ללימוד ולהבנה.

הרחבות

• הדדיות בקשר

העלֵאָה מְלַמֵּשׁ לְמַעְלָה... הוֹרְדָה מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה. הרב קוק מבאר שישנם שני כיווני חיבור למצוות: מלמטה - על-ידי לימוד וקיום המצוות, ומלמעלה - בעקבות השכלה וחיבור נפשי.

גם הקשר בין הקב"ה לבין עם ישראל הוא באותו אופן - מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. כתוב בתורה: "את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום..." [דברים כו, יז]. הגמרא מסבירה: "אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם (=מלמטה למעלה), ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם (=מלמעלה למטה). אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'" (ברכות ו, א).

רבי פנחס הורוויץ מדייש שמכיוון שמדובר באהבה דו צדדית, היא אינה תלויה במעשים: "ענינו כי נתקשרו בעבותות האהבה בקשר חזק אשר הוא משני צדדין, כי יש אהבה מצד אחד... ואותה אהבה... אינה מתקיימת, כיוון שאינו אלא מחמת קבלת אהבה מחברו... וכיוון שהיתה אהבה משני צדדים אינו בטלה" [פנים יפות דברים יא]. גם אם נתנהג בצורה שאינה מתאימה לברית, הקשר ביננו לבין ה' לא ייפסק, כיוון שזהו חיבור נצחי (עיינו עוד בנצח ישראל למהר"ל יא).

כְּשִׁלּוּמֵדִים עֲנִינֵי הַמִּצְוֹת וְכִשְׁעוֹסְקִים בְּהֵן בְּהִסְכָּמַת אֲהֵבָה, מְעוֹרְרִין בְּנֶפֶשׁ אֶת הָאֲהֵבָה הָעֲלִיּוֹנָה° מְמַקֵּר הַהִשְׁפָּלָה הָאֲלֵהִית, שִׁיִּסּוֹדֵן שֶׁל הַמִּצְוֹת מוֹנֵחַ שָׁם, וְזֶהוּ הָעֲלָאָה מְלַמְטָה לְמַעְלָה°. וְכִשְׁמִשְׁכִּילִים בְּשִׁכְל טוֹב עַד כְּמָה הַמִּצְוֹת נִחְמְדוֹת הֵן, וְהֵלֵב מִתְעוֹרֵר לְאֲהֵבָתָן, עַד שֶׁהֵיִדִים וְכִלֵּי הַמַּעֲשֵׂה מִתְעוֹרְרוֹת לְעִשׂוֹתָן, זֶהוּ הוֹרְדָה מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה°. וְכִשְׁתְּכוֹנוֹת מִשְׁנֵי מִינֵי הָרְעִיוֹנוֹת הֵלְלוּ מִתְמַזְגוֹת בְּצוּרָה הַגּוֹנָה, תּוֹפִיעַ תְּכוּנָה נִפְשִׁית שְׁלֵמָה מְאֹד.

(אוצרות הראי"ה כרך ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק ב, ג, עמ' 493)

מִצַּד הַהִגְיוֹן חוֹשְׁבִים לְהִכְרִחַ לְבַקֵּשׁ° טְעָמִים לְמִצְוֹת, אִם כֵּן תִּחְלָה צְרִיךְ הַשִּׁכְל לְבֹא שִׁיכִיר שִׁישׁ צָרַךְ בְּמִצְוֹת, וְאַחַר כֵּן בָּאָה הַמִּצְוָה°. אָמְנָם מִצַּד הַהִתְגַּלּוֹת הַפְּנִימִית שֶׁבְנִשְׁמָה שֶׁהִיא צְפוּנָה בְּהַמְקוֹר חַיָּה, יֵשׁ דְרִיֶּשֶׁה שֶׁל מַעֲשִׂים שִׁיְהִיו רְצוּיִים לְד'. אִם כֵּן הַמִּצְוֹת שֶׁל צָרַךְ הַמִּצְוֹת הִיא קוֹדֶמַת לְמִצְוֹת הַשִּׁכְל וְלִיסוּד הַטְעָמִים.

(אוצרות הראי"ה כרך ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק ב, ג, עמ' 493)

הָאֲהֵבָה הָעֲלִיּוֹנָה - האהבה לה' במדרגתה העליונה. **מְלַמְטָה לְמַעְלָה** - מהמעשים אל הלב והדעת. **מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה** - מההבנה הפנימית אל המעשים. **לְבַקֵּשׁ** - לחפש. **בָּאָה הַמִּצְוָה** - למלא את אותו הצורך.